

Slovansko-romanski jezikovni stik v moližanski hrvaščini: vzporednost s slovenskimi narečji v Furlaniji

Rosanna Benacchio (Padova)

IZVLEČEK: V prispevku se avtorica posveti moližanski hrvaščini in obravnava jezikovne (oblikoskladenjske) posebnosti, ki so se razvile zaradi romanske interference, predvsem pa se osredotoča na tiste pojave, ki so prisotni tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji. Tako je možno ugotoviti, da je večstoletna izpostavljenost stiku z bližnjim romanskim jezikovnim prostorom često privedla do podobnih sprememb na dveh sicer genetsko sorodnih, a geografsko oddaljenih območjih.

ABSTRACT: This paper examines the dialect of the Croatian linguistic island in Molise and addresses its morphosyntactic features that have developed as the result of Romance-language influence, concentrating in particular on those phenomena also present in Slovene dialects spoken in Friuli. It can thus be demonstrated that centuries of contact with a nearby Romance-language environment often led to similar changes in these two genetically related, but geographically distant, languages.

Znano je, da sta na italijanskem ozemlju prisotni dve slovanski jezikovni manjšini, ki sta stoletja živeli (in še živita) v položaju absolutnega stika¹ z romanskim jezikovnim svetom: prva, številnejša, živi v vzhodnem delu Furlanije ob italijansko-slovenski meji in je torej neke vrste polotok, nadaljevanje slovenskega jezikovnega prostora, druga, številčno mnogo skromnejša, pa je hrvaška enklava v deželi Molise, ki ima značilnost jezikovnega otoka.

Prvi, ali bolje slovenskim narečjem v Furlaniji, sem doslej posvetila več raziskav, predvsem rezijanščini, a tudi terskim in nadiškim govorom; v njih sem obravnavala predvsem oblikoskladenjske posledice romanske interference (glej predvsem Benacchio 2002).

V tem prispevku se želim posvetiti moližanski hrvaščini in tudi tu osvetliti jezikovne (oblikoskladenjske) posebnosti, ki so se razvile zaradi romanske interfe-

¹ Posrečeni izraz uporablja W. Breu (glej npr. Breu 2003, 28) in kaže na jezikovni stik v pravem pomenu besede, kot se pojavlja v položajih popolne dvojezičnosti, ko se isti ljudje izmenično poslužujejo dveh (ali več) jezikov.

rence, predvsem pa se nameravam osredotočiti na tiste pojave, ki so prisotni tudi v omenjenih slovenskih narečjih v Furlaniji.

Tako bomo lahko opazili, da je večstoletna izpostavljenost stiku z bližnjim romanskim jezikovnim prostorom često privedla do podobnih sprememb na dveh sicer genetsko sorodnih, a geografsko oddaljenih območjih.

Hrvaške otoke v Molizeju sestavljajo danes naselja Acquaviva-Collecroce (Kruč), San Felice (Filič) in Montemitro (Mundimitar).

Gre za tri občine z naselji na vrhu treh gričev, ki se nahajajo kakih trideset kilometrov daleč od morja med rekama Trigno in Biferno, v pokrajini Campobasso. Nedaleč od tu, nekoliko proti jugu in onstran reke Biferno, najdemo na drugih gričih občine, ki jih naseljujejo albanske skupnosti (Montecilfone, Portocannone, Campomarino in druge); v preteklosti pogosto niso ločili med prvimi in drugimi.

Za razliko od Slovencev v Furlaniji, ki naj bi se naselili na sedanje ozemlje zelo zgodaj, med koncem VI. in začetkom VII. stoletja,² so srbohrvaške skupnosti v Molizeju prišle na današnje ozemlje v relativno bližnji preteklosti, po turških vdorih na Balkan v prvi polovici XVI. stoletja. To potrjuje tudi vrsta jezikovnih dejstev (glej npr. Rešetar 1997, 31–33).

Selitveni val se je spočetka usmeril na mnogo širše območje od Mark do Apulije, vendar je močneje zajel predel med rekama Pescara in Biferno. Naselbine v Abrucih so bile konec XVIII. stoletja že povsem italianizirane, v Molizeju pa so vztrajale dalj časa: v XVIII. stoletju je bila slovanska govornica prisotna ne le v treh omenjenih občinah, temveč še v drugih bližnjih naseljih: Castelmauro, Tavenna, Mafalda, San Biase, Montelongo, San Giacomo degli Schiavoni, Palata (Capaldo 1959, 59).

Selitveni tok naj bi izhajal iz verjetno obalnega ozemeljskega pasu, ki je ločeval čakavske govore severno od Cetine od štokavsko-jekavskih govorov južno od Neretve (na severu je bila čakavščina, na jugu štokavščina oziroma jekavščina) (Capaldo 1959, 60–61). Tudi v tem primeru podpirajo hipotezo jezikovna opažanja, predvsem pripadnost molizanske hrvaščine štokavsko-ikavski skupini.

Molizanska hrvaščina, ki se označuje tudi kot molizanska slovanščina ali z novejšo skovanko slavizansščina, "slavisano" (W. Breu, Piccoli 2000), je za govorce preprosto "naš jezik" ali "nanašu".³

Danes je položaj molizanske hrvaščine zelo šibak in negotov, vsekakor mnogo bolj kritičen kot položaj Slovencev v Furlaniji.

Predvsem je v omenjenih krajih zelo malo ljudi: Acquaviva in San Felice šteta vsak okrog 800 prebivalcev, Montemirto pa le polovico tega. V Montemirtu in

² Sočasno s selitvami južnih Slovanov. Več o tem v delu Benacchio 2002, 19–20.

³ Podobne oznake so razširjene tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji, tako v Reziji – "po nās" – kot v Terski dolini – "po našin".

Acquavivi govori molizansko hrvaščino le 60/70 % ljudi, še mnogo nižji je odstotek govorcev v kraju San Felice (ne več kot 10 %).

Skromne so tudi pobude, ki naj bi zaščitile to jezikovno dediščino, še posebej, če jih primerjamo s tistimi, ki se udejanjajo med Slovenci v Furlaniji.

Po dogovoru s hrvaško vlado je zagotovljen pouk hrvaškega knjižnega jezika v nižji srednji šoli, vendar ne moremo trditi, da je s tem ohranjanje domačega slovanskega govora lažje, saj ta pouk prispeva k izgubi značilnih potez tega govora. Prav zaradi tega niso vsi domačini nad njim navdušeni. Podobno se dogaja, to smo videli, tudi v Reziji (in v manjši meri tudi v Terski dolini), kjer sprejemanje krovnega jezika znotraj skupnosti ni samoumevno, ampak ga spremljajo konflikti.

V šolah, predvsem v osnovni šoli, poučujejo tudi molizansko hrvaščino, vendar so zaradi nizkega števila rojstev oddelki pogosto kombinirani; jasno je, da staršem taka organizacija šole ni pogodu in da torej raje vozijo otroke v šolo drugam, kjer pa je pouk zgolj italijanski.

Če odmislimo zbirke ljudskih besedil, je publikacij v molizanski hrvaščini le malo, čeprav smo v zadnjih desetletjih pričra poskusom literarnega in še zlasti pesniškega izražanja, ki se objavljajo predvsem v mesečniku "Comostra".⁴

Poleg te revije gre med novejšimi publikacijami omeniti le slikovni slovarček za otroke osnovnih šol in izdajo, ki prinaša fotografije in risbe orodja s komentarjem v molizanski hrvaščini (*Sime do simena*).

V skupnosti torej ne najdemo tiste bogate literarne, predvsem pesniške produkcije, ki je značilna na primer za rezijanščino. Prav tako manjka tudi izročilo cerkvene rabe, ki je danes tako razširjeno med Slovenci v Furlaniji.

Ne glede na vse to so ljudje na svoj jezik zelo navezani in gledajo na današnje stanje z zaskrbljenostjo in obžalovanjem.⁵

Negotov položaj molizanske hrvaščine se zdi povezan predvsem s skromnim številom govorcev. Če pomislimo, da živi danes v Reziji okrog 1300 govorcev domačega narečja, v Terski dolini okrog 2000 in v Nadiških dolinah okrog 7000 (Benacchio 2002, 65 sl.), lahko v grobem trdimo, da je hrvaška manjšina kar petkrat manjša kot slovenska manjšina v Furlaniji.⁶

Ne samo to, tudi prisotnost mnogo številnejše in strnjene slovenske skupnosti

⁴ Revija z albanskim imenom "Camastra" objavlja besedila v molizanski hrvaščini in v albansčini. V preteklih desetletjih je kratek čas, od leta 1967 do 1970, izhajal tudi mesečnik "Naš jezik/La nostra lingua"; revija je bila dvojezična (v molizanski hrvaščini in italijanščini) in si je prizadevala za etnični in jezikovni prerod molizanskih Hrvatov, ki se je začel v tistih letih.

⁵ Ta navezanost izhaja še iz starih časov in jo posebej pomenljivo izpričuje izročilo o znamenem (in nesrečnem) predstavniku molizanske hrvaške skupnosti, Nicoli Neriju, ki je bil doma iz kraja Acquaviva-Collecroce in je poučeval na Univerzi v Neaplju, a so ga Burboni leta 1799 usmrtili kot italijanskega patriota. Vsakokrat, ko se je Nicola Neri vračal v svojo vas, je venomer ponavljal: "Nemojte zgubit naš jezik!" (Rešetar 1997, 82).

⁶ Zelo verjetno so molizanski Hrvati bili vedno mnogo manj številni kot tisti v Furlaniji. Selitveni val "čez morje" namreč nikakor ne more zajeti tako velikega števila ljudi kot preseljevanje, ki je predstavljalo 'naravno' naselitev oziroma postopno razširitev na 'obmejna' območja.

na Tržaškem in Goriškem, ki je zaradi drugačnih zgodovinskih okoliščin⁷ ohranila neokrnjen občutek pripadnosti slovenskemu jeziku in kulturi in vseskozi vzdrževala tesne stike s Slovenci na drugi strani meje, je pozitivno vplivala na položaj in na različne načine spodbujala in podpirala varovanje jezika in kulture Slovencev v Furlaniji ter predstavljala trden, prepričljiv vezni člen med njimi in Slovenci onstran meje.

Prehajam torej k analizi nekaterih jezikovnih (točneje oblikoskladenjskih) dejstev, ki označujejo molizansko hrvaščino in so vezani na romansko interferenco, pri čemer se bom osredotočila predvsem na tiste pojave, ki jih zasledimo tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji.

Pri sklanjatvi gre v prvi vrsti opozoriti na izgubo srednjega spola: v molizanski hrvaščini so izvorni samostalniki srednjega spola povsem izginili in prevzeli ženski oziroma moški spol po vzoru ustrezne italijanske besede, tako na primer: im. edn. *mor*, it. *mare*; *mesa*, it. *carne* (prim. hrvaško *more*, *meso*) (Muljačić 1973, 35).

Težnja po ošibitvi srednjega spola je prisotna tudi v rezijanščini. Razvidna je predvsem pri samostalnikih, kjer dobijo množinske oblike srednjih samostalnikov končnice ženske oziroma moške sklanjatve, vedno po vzoru ustrezne italijanske besede. Navajam oblike im. mn. *jabulke* (< *jabulku*, it. *mela*), *jajce* (< *jajcě*, it. *uovo*), *jžzaravi* (< *jžzaru*, it. *lago*).

Podobne pojave zasledimo tudi v terskih in nadiških govorih (Pellegrini 1975, 462–463, Skubic 1997, 62). Še posebno pomenljiv je pojav 'femininizacije' edninskih samostalnikov srednjega spola, ki ga je za nadiške govore opisal Cronia v primerih kot *miesta* (mesto) in *brda* (brdo, gora) (Cronia 1950, 324), ker povsem ustreza modelu molizanske hrvaščine.

Tudi izguba zvalnika v molizanski hrvaščini se zdi povezana z romanskim jezikovnim stikom, saj je v standardni hrvaščini ta sklon dobro ohranjen.

Podobno lahko imamo za posledico romanske interference tudi težnjo slovenskih narečij v Furlanji po opuščanju dvojine, ki je v standarni slovenščini dobro ohranjena.

Pri spregatvi so zagotovo vredne pozornosti oblike za pretekli čas. Znano je, da so slovanski jeziki izvorno imeli kompleksen sistem preteklih časov, ki so ga sestavljale tako nesestavljene (aorist, imperfekt) kot sestavljene oblike (perfekt, pluskvamperfekt) in da se je ta sistem s prevlado kategorije glagolskega vida postopoma skrčil vse do ohranitve ene same oblike preteklega časa (perfekta/preteklika). Iz rabe so izginili ne le aorist in imperfekt, temveč tudi pluskvamperfekt, ker je bil sestavljen s pomočjo imperfekta pomožnega glagola. Izvorni sistem preteklih časov je obstal le v bolgarščini (in v makedonščini), svoje sledi pa je pustil tudi v srbohrvaščini in v obeh lužiških srbščinah.

Opozoriti moramo tudi na to, da je v jezikih, ki so v svojem razvoju skrčili sistem preteklih časov, najprej izpadel iz rabe imperfekt in šele pozneje aorist. Tako je

⁷ Bolj poglobljeno o tem Benacchio (2002, 63–64).

bilo na primer v ruščini, kjer je imperfekt zelo zgodaj izginil iz rabe, medtem ko se je aorist ohranil dlje. Isto lahko v splošnem trdimo tudi za druge slovanske jezike.

V molizanski hrvaščini pa je, nasprotno, aorist povsem izginil, medtem ko je imperfekt še dobro ohranjen. Naj navedem nekaj primerov: "Bihu na tat^a aš na mat" (Bila sta oče in mati), "Ova divojk^a restaša lip^a, tun^a ju gledah^a ka biš naveče lip^a do ong^a grada" (Ta deklica je lepo rasla, vsi so jo gledali, ker je bila najlepša v tistem kraju) (Breu, Piccoli 2000, 421).

Zelo podobno se nam ta pojav kaže tudi v slovenskih zahodnih narečjih oziroma točneje v rezijanščini (v terskih in nadiških govorih namreč ni sledu o nesestavljenih oblikah izražanja preteklosti).

Tudi v rezijanščini je namreč podobno kot v molizanski hrvaščini aorist izginil, medtem ko se je imperfekt ohranil, čeprav v veliko manjši meri. To se tudi sklada s stanjem v ustreznih standardih, saj je hrvaščina imperfekt nekako ohranila, medtem ko je v slovenščini povsem izginil.

V rezijanščini je torej raba imperfekta danes sporadična in v bistvu omejena na oblike *běšě*, *diwašě*, *dujajašě*, *měšě*, *morěšě*, *těšě*, ki izhajajo iz glagolov *byt* (biti), *diwat* (devati), *dujajat* (dohajati), *mět* (imeti), *morět* (moči), *parajat* (prihajati), *tět* (hoteti) (Steenwíjk 1992, 138). V 19. stoletju pa je po pričevanjih, ki jih je zbral Baudouin de Courtenay, aorist še obstajal, čeprav je bil občuten kot arhaizem, imperfekt pa je bil še v splošni rabi, podobno kot je danes v molizanski hrvaščini (Baudouin de Courtenay¹⁸⁹⁵).

Še najbolj zanimivo pa je, da se je v obeh primerih, tako v molizanski hrvaščini kot v rezijanščini, od obeh nesestavljenih oblik preteklega časa ohranil prav imperfekt, kar je v nasprotju z razvojno težnjo slovanskih jezikov. Pojav gre vsekakor uokviriti v romansko interferenco.⁸

Na molizansko hrvaščino so verjetno vplivali sosednji italijanski govori "jadranskega pasu", kjer se daljni preteklik (*passato remoto*) le malo uporablja in ga podobno kot v italijanskih narečjih severno od Pada nadomešča bližnji preteklik (*passato prossimo*), medtem ko je v ostalih narečjih Abrucov in Molizeja nasprotno.

Podobno je v rezijanščini prav stik s furlanščino in bližnjimi italijanskimi govori (kjer je glagolska oblika za daljni preteklik, ki semantično ustreza aoristu, že zdavnaj šla iz rabe) privedel do 'zgodnejše' izgube aorista, medtem ko se je imperfekt, ki ga omenjene jezikovne variante redno uporabljajo, ohranil več časa.

Romanska interferenca naj bi bila vidna tudi na oblikoslovni ravni: vplivala je namreč na razvoj imperfektovega spregatvenega vzorca, katerega oblike so ponostavljene v primerjavi z izvornimi.

Dejansko se pri imperfektu v molizanski hrvaščini kaže ista težnja, ki je značilna tudi za romanski imperfekt, to je težnja, da se zanj ustvari spregatveni vzorec, ki se od vzorca za sedanjik ne razlikuje po končnicah (ki so enake kot pri sedanjiku), ampak po osnovi, ki je drugačna kot sedanjiska in se ponavlja pri vseh osebah. Naj

⁸ To podobnost med molizansko hrvaščino in slovenskimi narečji v Furlaniji je opazil že Rešetar v svoji temeljni študiji o slovanskih kolonijah v južni Italiji (Rešetar 1997, 135). O isti tematiki pišeta tudi Reichenkron 1934 in Breu 1993.

kot primer navedem enotno obliko *gredahu* za I. os. edn. in III. os. mn. pri različnih vrstah spregatve (Breu, Piccoli 2000, 417–420).

Take poenostavitve so značilne tudi za spregatveni vzorec rezijanskega imperfekta. Oglejmo si na primer za I. os. edn. novo osnovo na *-ho*, po analogiji z osnovo za I. os. dv. in mn.; ta osnova dobi končnico *-n* (< *-m*) po analogiji s sedanjikom (*je-dehon* < **jedeho-m*). Za novejši čas naj navedemo še posplošitev osnove na *-š-* za I. os. edn. (*tæšon*, poleg *tæhon*), pa tudi za III. os. mn. (*tæšou*), po analogiji z II. in III. os. edn. Prav te zadnje oblike predstavljajo že normo, medtem ko so oblike z morfemom *-h-* občutene kot arhaizmi (Steenwijk 1992, 139).

Tudi ta težnja se zdi v zvezi z jezikovnim stikom z romanskim svetom. V tem smislu so pomenljiva opažanja Ja. Sedlačka v zvezi s podobnimi poenostavljanji, ki se pojavljajo v nekaterih srbskih, zahodno bolgarskih in makedonskih narečjih v trikotniku Sofija–Niš–Skoplje, torej na območju, ki je bilo v preteklosti močno romanizirano in je po mnenju mnogih raziskovalcev eno od glavnih območij nastanka romunščine (Sedlaček 1962, 53). O teh tematikah piše tudi Reichenkron (1934, 331–332).

V zvezi s spregatvijo naj končno spomnimo še na dejstvo, da so tako moližanska hrvaščina kot slovenska narečja v Furlaniji poleg imperfekta ohranili tudi predpreteklik, kar jih spet veže z romanskim jezikovnim prostorom.

Gre za obliko, sestavljeno s pomočjo preteklika pomožnega glagola "biti", ki izraža dejanje iz daljne preteklosti ali preddobnost v preteklosti. Za moližansko hrvaščino naj navedemo vzorec "*sa bi pisa, sa bi pisala*" (sem bil pisal, sem bila pisala), "*si si bi pisa, si bil pisala* (si bil pisal, si bila pisala) in tako dalje. In še "*Su bi sa vazal brižn^e brižn^e*" (Poročila sta se bila revna revna) (Breu, Piccoli 2000, 421).

Na enak način je predpreteklik tvorjen tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji.⁹ Na primer v rezijanščini: "na jě muknula; an *bil pusikal* din fregul" (Obmolnila je; on je bil pokosil le mrvico), "na bila gala süsit kake büle wökul špojerta" (dala je bila sušit perilo okrog štedilnika) (Steenwijk 1992, 182).

Podobno tudi v nadiškem narečju: "*Če sæm bila poviedala, j jala, jih je bila zapustila njih mat*" (Če sem bila povedala, je rekla, jih je bila mati zapustila) (Baudouin de Courtenay 1998, 88).

In tako tudi v terskem narečju: "*si tiela ja sniesti, če nisi biu paršou*" (Pojedla bi ga, če nisi bil prišel) (Merkù 1980, 171).

Pri obravnavi skladnje se bom ustavila predvsem pri nekaterih posebnostih v zvezi z rabo naslonk, predvsem naslonskih oblik osebnih zaimkov za odvisne sklone (dajalnik, rodilnik in tožilnik) in sedanjških naslonskih oblik pomožnika "biti".

Vemo, da za začetna obdobja slovanskih jezikov velja, podobno kot pri drugih indoevropskih jezikih, pravilo, da naslonke ne morejo stati na začetku povedi, ampak stojijo takoj za prvo besedo in se nanjo opirajo. Zato naslonke niso bile sklopljene z glagolom, s katerim so se vezale, in so lahko stale tudi daleč od njega.

⁹ V rezijanščini je izpričana tudi druga, bolj arhaična oblika, ki jo sestavljata imperfekt pomožnika "biti" in deležnik na *-l* ustreznega glagola. Tako na primer: "*či bęště vidil ai miei tempi, si tratta del cinquanta*, da muć jě bilu živine" (Če bi videli [dobesedno: ste videli] v mojih časih, gre za petdeseta leta, koliko živine je bilo). Glej Benacchio 2002, 86.

To pravilo, ki je dosledno izpričano v stari cerkveni slovanščini, se je bolj ali manj dosledno obdržalo v tistih slovanskih jezikih, ki so ohranili naslonke, z izjemo bolgarščine in makedonščine; slednji namreč izkazujeta podobne razvojne težnje kot romanski jeziki. Tako v bolgarščini kot v makedonščini namreč drugo mesto v povedi za naslonke ni več obvezno in se zato naslonke postavljajo zgolj v bližino glagola in to ne glede na to, katero mesto zavzema glagol v povedi. Ne samo to: v bolgarščini še vedno ostaja prepoved postavljanja naslonk na prvo mesto v povedi, v makedonščini pa tega ni več, tako da so naslonke lahko povsem normalno na samem začetku povedi, kakor se dogaja v sodobnih romanskih jezikih. Na primer: “*Go gledam*” (Gledam ga), “*Ti gi davam*” (Dam ti jih), “*Sam došol*” (Prišel sem) itd.

Zanimivo je, da se tudi v govorih, ki jih obravnavamo v tem prispevku in ki so se razvijali v stiku z romanskimi govori, pojavljajo skladijska zaporedja, ki niso v skladu s slovanskim vzorcem, ampak se približujejo vzorcem omenjenih balkanskih slovanskih jezikov ali, če hočemo, romanskim vzorcem.

Tudi v molizanski hrvaščini lahko naslonke zasedajo prvo mesto v povedi in so torej proklitične. Oglejmo si primere: “Kralj je vaza sōlda, *mu hi* da a je reka (Kralj je vzel denar, dal mu ga je in rekel), “*Je vazal^a nu koštan^u, ju skorčal^a a ju verl^a u jušta*” (Vzel je kostanj, ga olupil in ga dal v usta) (Breu, Piccoli 2000, 423).

Isti besedni red je izpričan tudi za slovenska narečja v Furlaniji. Oglejmo si nekaj primerov iz rezijanščine: “*sa diwa muko*” (Daje se moko) (Steenwijk 1992, 196), “*Ga ublikla?*” (Ga je oblekla?) (Steenwijk 1992, 210).

Podobno tudi v terskem narečju: “*mu je povedala*” (Povedala mu je) (Logar 1975, 56), “*Se parbliža an zahleda*” (Približa se in zagleda) (Logar 1975, 57).

In še primera iz nadiškega narečja: “*Je bila na žena*” (Bila je žena) (Baudouin de Courtenay 1998, 86), “*Su γa vœrli dol*” (Vrgli so ga dol) (Baudouin de Courtenay 1998, 166).

V zvezi z zaimenskimi naslonskimi oblikami lahko v molizanski hrvaščini opazimo še eno značilno zgradbo, ki sploh ni značilna za slovanske jezike, je pa v govornem jeziku močno razširjena v italijanščini in to domala v vseh zvrsteh.

Gre za uporabo naslonske oblike zaimka pri "povzemanju" predmeta, direktnega ali indirektnega, izraženega s samostalnikom ali z naglašeno obliko osebnega zaimka, ki stoji levo, zunaj povedi. Na primer v molizanski hrvaščini: “Njevu^u zen^u s(u) *ju* uhitil flat^e” (Njegovo ženo je zajela jeza), “Men *mi* bolil^a mabač^a štomik^a” (Bolel me je želodec) (Breu, Piccoli 2000, 424).

To zgradbo zasledimo tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji, kjer je nanjo lahko vplivala tudi furlanščina poleg bližnjih beneških narečij. Na primer v rezijanščini “*Mlë to mi plaža*” (Meni je všeč), v nadiškem narečju “*Mene me* na nič interesa” (Mene sploh ne zanima).

Ta skladijski pojav, ki je v splošnem tuj slovanskemu jezikovnemu sistemu, zasledimo tudi v hrvaških istrskih govorih – na primer “*Mene me* boli glava” (Boli me glava), “*Tebe ču te* za uši” (Za ušesa te bom) – in je izpričan tudi v bolgarščini – na primer “*Na tebe ti kazach*” (Rekel sem ti), “*Tebe te* izvikacha v direkciata” (Poklicali so te v direkcijo) – torej v jeziku, za katerega smo glede stave naslonk že ugotovili podobnosti z romanskimi jeziki.

Tudi v tem primeru, podobno kot v prejšnjih, se na obeh obravnavanih manjšinskih območjih pojavljajo jasne sorodnosti (ki jih pogosto zasledimo tudi na drugih območjih slovansko-romanskega stika) in nam kažejo, kako je večstoletna izpostavljenost stiku z romanskim jezikovnim prostorom privedla do podobnih sprememb na dveh jezikovno sorodnih, a geografsko oddaljenih območjih.

Nakazanim skladenjskim posebnostim bi lahko dodali še mnoge druge, ki jih podobno pogojuje romanska soseščina in ki so izpričane predvsem v molizanski hrvaščini, a jih v taki ali drugačni obliki najdemo tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji.

Pomislimo na primer pri pridevniku na primernik, ki se v molizanski hrvaščini tvori opisno s prislovom *veče* (a sa *veče lip* do tebe”, jaz sem lepši od tebe), na zvezo predloga *za* z nedoločnikom za izražanje namernosti (“si bi mitan *za jist*”, povabljen si bil jesti), na imensko dopolnilo v rodilniku, ki se obvezno izraža s predlogom *do* (“Fest *do* štoga Mikel”, Praznik sv. Mihaela; “ključ *do* vrat”, ključ od vrat, ”ajar *do* veselja”, vzdušje veselja), in tako naprej.

Dodatna analiza teh posebnosti, njihove pogostosti, obveznosti oziroma neobveznosti, pa tudi analiza drugih značilnosti molizanske hrvaščine, ki so prav tako vezane na romansko interferenco, a niso nujno prisotne tudi v slovenskih narečjih v Furlaniji, bi bila seveda zelo zaželeno in umestna, da bi lahko ocenili stopnjo ohranjenosti tega manjšinskega govora v primerjavi s slovenskimi govori v Furlaniji.

Iz italijanščine prevedla Živa Gruden

Viri in literatura

- Courtenay, J. Baudouin de, 1895, *Materialen zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie, I, Resianische Texte, gesammelt in den Jj. 1872, 1873 und 1877...*, St. Petersburg.
- Courtenay, J. Baudouin de, 1998, *Materiali per la dialettologia e l'etnografia slavo-meridionale, IV, Testi popolari in prosa e versi raccolti in Val Natisone nel 1873 / Materiali za južnoslovansko dialektologijo in etnografijo, IV, Ljudska besedila v prozi in verzih, zbrana v Nadiških dolinah leta 1873*, ur. L. Spinozzi Monai, Trst – Špeter.
- Benacchio, R., 2002, *I dialetti sloveni del Friuli tra periferia e contatto*, Udine, Società Filologica Friulana.
- Breu, W., 1993, Der Faktor Sprachkontakt in einer dynamischen Typologie des Slavischen, *Slavistische Linguistik* 1993, München, 41–64.
- Breu, W., Piccoli, G., 2000, *Dizionario molisano di Acquaviva Collecroce*, Campobasso.
- Breu, W., 2003, Der indefinite Artikel in slavischen Mikrosprachen: Grammatikalisierung im totalen Sprachkontakt, *Slavistische Linguistik* 2001, München, 27–68.
- Capaldo, M., 1959, Slavi balcanici in Italia meridionale tra il VII e il XVI secolo,

- Sintesi storiografica e prospettive di ricerca, *Contributi slavistici in ricordo di Carlo Verdiani*, Pisa, 55–62.
- Cronia, A., 1950, Contributi alla dialettologia slovena, *Slavistična revija* 3 (1950), 321–326.
- Logar, T., 1975, *Slovenska narečja (Besedila)*, Ljubljana, 56.
- Merkù, P., 1980, O slovenskem terskem narečju, *Slavistična revija* 28/2 (1980), 167–178.
- Muljačić, Ž., 1973, Su alcuni effetti del bilinguismo nella parlata dei croati molisani, *Bilinguismo e diglossia in Italia*, Pisa, 29–37.
- Pellegrini, G. B., 1975, Sul dialetto e sulla toponomastica della Val Natisone: a proposito dei contatti linguistici slavo-friulani, *Saggi di linguistica italiana*, Torino, 462–477.
- Reichenkron, G., 1934, Serbokroatisches aus Südtalien, *Zeitschrift für slavische Philologie* 11 (1934), 325–339.
- Rešetar, M., 1997, *Le colonie serbo-croate nell'Italia meridionale*, a c. Di W. Breu e M. Gardenghi, Campobasso [Rešetar, M., *Die serbokroatischen Kolonien Südtaliens*, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften. Schriften der Balkankommission: Linguistische Abteilung, I, Südslawische Dialektenstudien, V, Wien, 1911].
- Sedlaček, Ja., 1962, Ob osobych dialektnych formach južnoslavjanskogo imperfektá, *Balkansko ezikoznanie* 5 (1962), 49–55.
- Skubic, M., 1997, *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.
- H. Steenwijk, 1992, *The Slovene dialect of Resia. San Giorgio* (Studies in Slavic and General Linguistics, 18), Amsterdam – Atlanta, GA.

**Slavic-Romance Linguistic Contact in Italy:
Slovene in Friuli and Croatian in Molise**
Summary

This paper analyzes the dialect of a Croatian linguistic island in Molise (in the villages of Montemitro, Acquaviva Collecroce, and San Felice). Following a sociolinguistic introduction, various linguistic characteristics are singled out that are connected to the long contact that this peripheral Slavic area has had with the Romance area (i.e., with standard Italian and dialects spoken in Molise): gradual loss of the neuter and the dual, preservation of the imperfect and pluperfect, violation of Wackernagel's Law, clitic doubling, and so on. A comparison is made with another Slavic linguistic island in Italy: the Slovene spoken in Friuli.

Rosanna Benacchio
Sezione di Slavistica, Facoltà di Lettere, Università di Padova
Via Beldomandi 1, I-35100 PADOVA
rosanna.benacchio@unipd.it